

Dr Milan Bosanac — Dr Oleg Mandić

Političko pravna hronika sveta

Izdavač: Hronometar, Beograd, 1971.

Početak ove godine, javnosti je prezentirana knjiga prof. M. Bosanca i prof. O. Mandića pod gornjim naslovom. Svaki onaj koji se bavi poviješću, ili mu je uopće blizak kronološki metod, već je na prvi pogled ugodno iznenađen viđenjem ovog djela. U svijetu »rječnikomanije« i enciklopedija (danas je skoro svako područje prava pokriveno rječnikom), gdje je materijalno-pojmovni kriterij potisnuo dimenziju vremenitosti i toka, ovakav pristup — a na nivou enciklopedije — nije samo novost i osvježenje nego i najpodobniji pristup političkopravnom fenomenu.

Samo oni koji se bave državnopravnom historijom mogu biti svjesni napora koje iziskuje jedno ovakvo djelo: ono nije samo kompilacija i selekcija, mišljenje o prošlosti kroz pojmove i potrebe sadašnjice, nego uključuje i sve premise filozofije i filozofije povijesti. U potci ovoga djela je fino ispredanje dijalektike, historijskog materijalizma, pravno-institucionalne dogmatike, političke sociologije i politike. Naslov djela može se činiti pretencioznim (»hronika sveta«), ali ovaj prvi dio (koji pokriva period do 1918.) svojim sadržajem opravdava naslov: ovaj naš zemaljski svijet svoju političku egzistenciju započinje kao svjetovi (ili političko-kulturni krugovi) koji se polagano šire i primiču, da bi se sve više dodirivali i preklapali, i na kraju završili kao relativno jedinstven politički univerzum. Kao što vele sami autori, istina je da »kvantitativna naglašenost podataka iz političko-pravne prošlosti naroda Jugoslavije« može pobuditi misao da se možda centar svijeta stavlja na mjesto gdje po materijalno-političko-pravnom kriteriju ne bi spadao. Navikli smo da svjetsku političku povijest doživljavamo kroz naučno-politički materijalizam tzv. velikih nacionalnih povijesti, zaboravljajući da je u osnovi takvog pristupa vrijednosni sud koji je pomičljiv i koji svoju uporišnu tačku može naći na svakoj tački zemaljske kugle. Uostalom, i to stavljanje naglaska na povijest naših naroda samo je kvantitativno, uz puno poštovanje one kvalitativne granice koja naglašava važnosti činjenica **svjetske** političko-pravne rijeke.

U svom predgovoru autori iznose kriterije tehničke strukture njihova djela, odnosno njihove selekcije činjenica. To su relativno podjednaki broj činjenica za svaku godinu, podjednaka teritorijalno-etnička zastupljenost

svih krajeva naše planete, zatim najznačajniji političkopравни događaji, akti i dokumenti, te registracija fenomena anticipacionog karaktera i registracije fenomena kuriozitetne naravi. Upravo udovoljenje, odnosno neudovoljenje tim tehniciziranim kriterijima otkriva dublju, sociološku dimenziju svjetske političkopravne povijesti i kako političkopravnu relativnost povijesnog vremena tako i povijesnog prostora. Čak ni »kalendarski ritam« toka činjenica-vremena, ni odnos državno-pravnog i fizičko-političkog svijeta ne narušava niti može poremetiti političko-pravnu realnost koja ima svoje čvorove, svoja prostorna i vremenska zgusnuća. Čini nam se da je metodološki pristup autora, njihovo tehnicizirano kronološko vađenje činjenica iz tamne utrobe prošlosti, daleko od historijskog pozitivizma kao i od apstraktnog sociologizma, jer daje pravu mjeru značaju i odnosu (omjeru) općeg, posebnog i pojedinačnog kao socijalnog-individualnog, ekonomskog-političkog, kulturnog-moralnog, determiniranog-slučajnog — a što sve autori u predgovoru lakonski izražavaju: »Politika i pravo su izraz ekonomike, ali ne samo nje«. Dakako, to može biti razlog da ovo djelo ne zadovolji one za koje je povijest izlaganje »činjenica po sebi«, i to svih i u njihovoj detaljističkoj nakindurenosti, kao ni one za koje iz arsenala činjenica treba izvlačiti samo one koje mogu poslužiti stvaranju racionalno konzistentne konstrukcije, s pretenzijom da bude slika samog čovjekovog političkopavnog univerzuma. Utoliko možda sam naslov djela, »kronika«, zbunjuje. Kronika je izraz koji prije asocira kontinuirano kronološko (pa donekle i literarno) izlaganje činjenica prošlosti, i to u njihovoj povezanosti, tj. kao elemenata cjeline. Zato bi možda naziv »anali« (kao redanje činjenica kronološkim redom, bez njihovog međusobnog i direktnog povezivanja) bio opravdaniji. Autori u svom predgovoru pokazuju da su svjesni mogućnosti takvih i drugih pristupa, ali ovim djelom oni pokazuju da ih sveznalačka kritičnost, paralizirajuća želja — najčešće rođena iz ograničenog znanja i taštine — »izaći pred javnost tek onda kad je dokučeno savršenstvo koje će isključiti svaku (kreativnu) kritičnost« — nije zbunila. Utoliko i pristup ovome radu ne znači da mislimo, da u knjizi nema nekih nedostataka, da nije trebalo više mjesta dati nekim činjenicama, unijeti jedne a izbaciti druge, ili nekim od izloženih pristupiti drugačije, itd. Naime, ni mi ne pretendiramo na neporecivost naših opaski.

Prvi dio Kronike ima 583 stranica; od toga na tekst otpada 527 stranica, indeks pojmova (detaljan i vrlo koristan) je na prostoru stranica 531 do 577, i »najvažniji izvori podataka« na stranicama 579 do 583. Napominjemo da indeks pojmova, usprkos njegova kronološkog metoda, u prvom planu daje sve one prednosti koje su u prirodi pojmovno-rječničkog izlaganja. U izlaganju činjenica (a što je u pojmovnoj osnovi kronike) primijenjen je sistem stoljeća-kao-pragova, s tim da prva glava obuhvaća period od 6800. do 800. god. prije nove ere. Sam kraj prve knjige, tj. ostavljanje perioda nakon oktobarske revolucije za drugu (buduću) knjigu, pokazuje da je oktobarska revolucija prag koji remeti tehnicizam »fiziikalnosti stoljeća«; činjenica da prva knjiga završava sa Deklaracijom o pravima radnog i eksploatiranog naroda na poseban način naglašava socijalističku prirodu tog novog i najvećeg praga. Dakako da formalno-logički silogizam može roditi pitanje: »Zar je moguće strpati u jedan tom 25 stoljeća ljudske političko-pravne kronike kao pendant pola stoljeća onoga što je rezervirano za drugi tom?« Svakako da takav prigovor ne vodi računa o onim premisama koje su u osnovi rada

autora: »Nije teško primijetiti s koliko se teškoća bore učenici, studenti pa i akademski građani, u vremensko-prostornom lociranju i povezivanju historijski uslovljenih događaja«. Ova knjiga ne pretendira na objektivnu, refleksnu sliku svijeta, već je njena svrha informativno-utilitarne naravi, obzirom na suvremenog prosječnog čitaoca, njegovu potrebu da brzo i na malom prostoru nađe informaciju o političko-pravnim činjenicama.

Ovo djelo je rad dvojice autora, sveučilišnih profesora sociologije. Njihova intelektualno-profesionalna konstrukcija nije mogla da ne dođe do izražaja, mada nipošto na uštrb predmeta. Naprotiv. Mada se u svom radu rukovode istim kriterijima, mada se radi o kompilaciji činjenica koje (najčešće) imaju skoro aksiomatski kvalitet, ipak iza svakog podatka u zagradi nalazimo inicijale autora.

Treba upozoriti i na jezik. Sve kvalitete konciznog, preciznog, terminološki definiranog a time i skrupuloznog, te — na mjestima gdje se radi o pravu — institucionalno-dogmatskog rječnika djelu daju svojstva čitljivosti.

Vjerujemo, da će svaki onaj koji na bilo koji način osjeća potrebu za kratkom informacijom o nekim činjenicama iz političko-pravne historije u ovoj knjizi naći korisnog pomagača.

Šefko Kurtović